

Itsearvioinnista pohjaa kehittämistyölle

Mirja Laitinen & Eeva Koponen

Jyväskylän yliopiston kaikki opetusta antavat laitokset arvioivat oman koulutuksensa, kirjasto muiden mukana. Kirjaston arvioinnin tulokset eivät olleet yllätyksellisiä, mutta voimakkaimmin esiin nousseet vahvuudet ja kehittämiskohteet hämmästyttivät. Arviointiprosessi oli rohkaiseva ja mielenkiintoa herättänyt yhteisöllinen kokemus, ja kehittämisehdotusten toteuttaminen käytännössä on ollut motivoivaa. Merkittävimmässä kehittämiskohteessa, yliopistoyhteistyön vahvistamisessa, kirjasto on arvioinnin jälkeen jo saavuttanut näkyvyyttä ja tunnustusta.

Jyväskylän yliopiston kaikki opetusta antavat laitokset arvioivat oman koulutuksensa lukuvuonna 2012-13. Korkeakoulujen arviointineuvosto auditoi Jyväskylän yliopiston laadunhallintajärjestelmän tammikuussa 2015 ja keskeisenä kohteena on koulutus.

Auditointiaineiston keskeisenä osana toimii yliopiston koulutuksen itsearviointiraporteista koottu kokonaisuus. Itsearviointi oli valinnainen kirjastolle, ja päätimme osallistua siihen, koska koulutustyössämme onnistumisesta ja tehtävän asemoinnista yliopiston muuhun toimintaan tarvittiin tietoa.

Kirjasto on useiden vuosien ajan systemaattisesti kehittänyt tiedonhankinnan opetusta monin tavoin ja hankkinut yhteistyökumppaneita yliopistoyhteisöstä. Koska tiedonhankinnan opetus ei ole kuulunut Jyväskylän yliopiston opetuksen ylärakenteisiin, kehittämistyössä on käytetty kaksoisstrategiaa: on menty ”pääovesta” eli edetty virallisia teitä silloin kun se on ollut mahdollista. Muuten on käytetty ”keittiönovea” ja päästy mukaan muun muassa yliopiston kehittämissyihin oman aktiivisuuden ansiosta.

Koulutuksen itsearviointi nähtiin oivallisena mahdollisuutena paitsi arvioida omaa kehittämistyötämme, myös tehdä kirjaston opetusta näkyvämmäksi yliopiston rakenteissa. Merkittävää

arviointiin osallistumishalukkuudessa oli myös kirjaston hyvä ja luottamuksellinen yhteistyö yliopiston laatuasiantuntijoiden kanssa.

Koulutuksen arviointiin räätälöity EFQM

Laatutyötä Jyväskylän yliopistossa on pitkäjänteisesti toteutettu STAK-mallin mukaisesti (suunnittele, toteuta, arvioi, kehitä). Yliopisto on vuodesta 2010 lähtien käyttänyt arvioinneissaan *European Foundation for Quality Management* -mallia (EFQM). Mallin perusajatus on, että erinomaisen suorituskyvyn - joka on yliopiston laatu politiikassa kaikkeen toimintaan asetettu tavoite - voi saavuttaa monin eri tavoin.

Kirjasto pilotoi mallin Jyväskylän yliopiston ensimmäisenä yksikkönä arvioimalla sillä kokonaistoimintansa loppuvuodesta 2010. Arviointiprosessista kerätyn osallistujapalautteen mukaan malli koettiin ensin haastavaksi, koska kysymykset eivät suoraan liittyneet yliopistokirjaston toimintaan. Hyvällä valmistautumisella pilotoinnissa saavutettiin kuitenkin selkeä ja kirjaston kokonaiskehitystä edistävä tulos.

EFQM-mallia on ilmeisesti käytetty muissakin Suomen yliopistoissa joidenkin toimintojen arvioinnissa, muttei tietääksemme tiedonhankinnan opetuksen laadunarvioinnissa. Jyväskylän

yliopiston laadunhallinnan asiantuntijat laativat EFQM-mallista koulutuksen itsearviointiin soveltuvat konkreettisemmat kysymykset. Niitä ei ohjattu noudattamaan tarkasti vaan käyttämään johdatteluna arviointikeskusteluihin.

Itsearvioinnin arviointialueet

Kirjastossa koulutuksen arviointi käynnistyi aiempaa kokemusta vaivattomammin, vaikka kaikki kysymykset eivät olleet relevantteja tiedonhankinnan opetuksen kannalta. Koulutuksen itsearviointi katkoi seuraavat arviointialueet:

- johtaminen
- strategia
- henkilöstö
- kumppanuudet ja resurssit
- prosessit
- keskeiset tulokset
- opiskelijatulokset (EFQM-mallissa asiakastulokset)
- henkilöstötulokset
- yhteiskunnalliset tulokset

Arviointiprosessi on tarkasti strukturoitu työskentely- ja raportointitavoiltaan, jotta arviointimenetelmää voidaan jälkikäteen auditoida. Kirjaston arvioinnin toteutti laitoksen oma opetuksen kehittämissyhmä täydennettynä muutamalla esimiehellä ja opiskelijalla. Tästä joukosta muodostettiin kolme ryhmää, joiden kesken arviointialueet jaettiin. Jokaiselle ryhmälle tuli näin kolme aluetta.

Opiskelijakyselystä tuoretta palautetta

Ryhmien käyttöön koottiin saatavilla olevaa dokumentti- ja tilastotietoa. Koska tuoretta ja kattavaa opiskelijapalautetta tiedonhankinnan opetuksesta oli vain vähän käytettävissä, kirjasto laati ja toteutti ennen arviointia oman opiskelijakyselyn, joka lähetettiin kaikille Jyväskylän yliopiston 3. vuoden opiskelijoille. Kyselyssä opiskelijat arvioivat omia tiedonhankintataitojaan ja antoivat palautetta tiedonhankinnan opetuksesta.

Vain osa vastaajista oli osallistunut kandidaat-

tivaiheen tiedonhankinnan opetukseen. Vastajat arvioivat tiedonhankinnan, julkaisukäytäntöjen tuntemuksen ja lähteiden käsittelytaitojaan. Havaitimme, että näissä asioissa opetusta saaneet tunsivat itsensä merkittävästi minipystyvimmäksi opetukseen osallistumattomiin verrattuna.

Osallistuneet keskustelivat merkittävästi enemmän löydetystä aineistosta ja käyttivät aikaa hakutermien pohtimiseen sekä jalostivat tiedonhakuuunnitelmaansa. Lähdeluettelot, tietokannat, hakuteokset, review-artikkelit ja oppinnäytteet olivat tärkeämpiä tiedonlähteitä opetuksen käyneille, vastaavasti avoimen verkon sivut tärkeämpiä niille, jotka eivät osallistuneet opetukseen.

Henkilökohtaiseen ohjaukseen tarvetta

Tiedonhankinnan opetuksen määrää pidettiin joko sopivana tai liian vähäisenä. Vain hyvin harva katsoi opetusta olleen liikaa. Sen sijoittuminen kandidaattityön vaiheisiin nähtiin yleensä joko sopivana tai liian aikaisena. Vastajat arvioivat opetuksen työskentelytapoja: yleisohjausta ja keskustelua oli sopivasti, mutta vertaistyöskentelyä ja henkilökohtaista ohjausta olisi kättä enemmän.

Vaikka kirjasto sai avoimissa vastauksissa monin tavoin kiitosta opetuksestaan ja palveluistaan, kritiikkiä tuli oppituntien liian runsaasta asiassällöstä sekä siitä, että viitteidenhallinnan oppiminen jäi puutteelliseksi. Tiedonhankintataitojen vaikutusta kandidaattityön edistymiseen ei voitu tilastollisesti merkittävästi todentaa, minä syynä oli paljolti myös se, että vain osa vastanneista oli saanut työnsä valmiiksi tai oli sitä vielä edes tekemässä.

Arvioinnin toteutus

Kirjaston arviointi toteutettiin toukokuussa 2013. Ennen arviointipäivää koko arviointiryhmä osallistui yliopiston laatupäällikön järjestämään koulutukseen ja ryhmät kokoontuivat sen lisäksi ainakin kerran tarkastelemaan omaa tehtäväaluettaan. Ryhmille oli valittu puheenjohta-

ja, alustaja ja sihteeri. Alustaja valmisti esityksen ryhmän arviointialueista peilaten mallissa esitettyjä kysymyksiä koulutustamme kuvaaviin dokumentteihin.

Arviointipäivä oli tarkkaan aikataulutettu. Aamupäivällä ryhmät työskentelivät omien aiheidensa parissa. Alustuksen ja keskustelun jälkeen ryhmät kirjasivat aihealueiltaan esiin nousseet vahvuudet ja parantamisalueet. Koulutukseen muokattu arviointimalli on niin konkreettinen, että sen avulla oli helppo tunnistaa oman opetustyömme rakenteita ja sisältöjä sekä niihin liittyviä prosesseja.

Iltapäivällä ryhmät esittelivät tuotosensa toisilleen. Vahvuuksista ja parantamisalueista päästiin sitten yhdessä keskustellen seulomaan ja nimeämään keskeisimmät. Vaikka jokainen ryhmä oli tarkastellut omia osa-alueitaan, havainnot olivat hyvin samansisältöisiä. Näin oli itse asiassa käynyt monella muullakin laitoksella.

Osaaminen vahvuutena, kehittämistä yhteistyössä

Arviointiin osallistuneiden opiskelijajäsenten näkemykset vahvistivat monilta osin omia käsityksiämme, mutta toivat myös uutta ajateltavaa ja toteutettavia ideoita.

Priorisoituja vahvuuksia olivat:

- Henkilökunnan osaaminen
- Opetusmenetelmät ja -materiaalit, infra
- Yhteistyö (kirjastot)
- Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Priorisoituja kehittämiskohteita taas:

- Yliopistoyhteistyö
- Viestintä ja markkinointi
- Palaute ja mittaaminen
- Opetusmenetelmät ja -materiaalit, infra

Yhteistyön tavoitteet täsmentyvät

Parantamisalueiden monimuotoisuuden vuoksi

Itsearviointin kooste seinätauluna

Kuva: Pirjo Halonen

osa ideoista ja aloitteista pystyttiin toteuttamaan välittömästi, osa lisättiin kirjaston toiminta- ja taloussuunnitelmaan tai opetuksen kehittämisryhmän tehtävälistalle. Yhteistyö ylioppilaskunnan kanssa nousi koko kirjastoa koskevaksi toimenpiteeksi. Osana yliopiston laatuprosesseja esittelimme muulle yliopistolle keskeisiä vahvuksiamme. Vuonna 2014 yliopisto toteuttaa systemaattisen kehittämistyön etenemisen seurannan samalla kun valmistaudutaan vuoden 2015 auditointiin.

Keskeisin havaintomme oli, että kirjaston asiantuntijuuden näkyminen yliopiston opetuksen ja oppimisen kumppanina akateemisissa prosesseissa vaatii nykyistä vankempaa yhteistyötä sekä viestinnällistä ja palveluja markkinoivaa otetta. Yliopiston rakenteita on vaikea muuttaa, jo-

ten esimerkiksi tiedekuntien autonomia edellyttää opetussuunnittelutyössä kirjaston ja tiedekuntien yhteistyön vakiinnuttamista säännöllisin tiedekuntatapaamisin. Yhteistyötä tukemaan kirjasto uudisti heti itsearvioinnin jälkeen oman opetussuunnitelmansa ainelaitosten opetussuunnitelmakielelle ja terävöitti siinä asiantuntijuuden kehittymisen tavoitteita ja sisältöjä, joihin tiedonhankintataitojen opetus voi vaikuttaa.

”Keittiönovi”-periaatteella kirjasto on syksyn 2013 aikana saavuttanut kehittämistavoitteiden mukaisia tuloksia. Onnistuminen on edellyttänyt verkostoitumista asiastamme ja asiantuntijuudestamme vakuuttuneiden yliopiston opetusta hallinnoivien ja kehittävien yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi systemaattinen akateemisten taitojen harjaannuttaminen asiantuntijaosaimiseksi on edellyttänyt yhteistyön tiivistämistä ja työnjaon selventämistä muiden yleisiä valmiustaitoja opettavien yksiköiden kanssa (kielikeskus, IT-palvelut).

Opetusmenetelmät kehittämiskohteeksi

Opetusmenetelmät ja -materiaalit, infrastruktuuri nousi arvioinnissa sekä vahvuudeksi että kehittämiskohteeksi. Vaikka olemme systemaattisesti kehittäneet tätä laajaa kokonaisuutta, tehtävää sen eri osa-alueilla riittää edelleen. Tavoitteenamme on muun muassa rikastaa oppimateriaaleja oppimista tukevalla, interaktiivisilla ja itsenäisesti suoritettavilla ongelmanratkaisutehtävillä ja muulla havaintomateriaalilla.

Jo ennen itsearviointia tehdystä opiskelijakyselystä havaitsimme, ja itsearvioinnissa tuli esille, että kirjaston opetusperinne ja opetustilat tukevat yksilötyöskentelyä, jolloin ryhmäoppimisen tarpeet eivät toteudu. Käytämme nykyisin toiminnallisia, vuorovaikutteisia oppimismenetelmiä kaikessa opetuksessamme. Näitä pilotoimme menestyksellisesti Jyväskylän yliopiston ”Interaktiivinen opetus ja oppiminen” -hankkeessa keväällä 2013.

Kehittämistyöhön lisäarvoa arvioinnista

Kirjastossa osalle opetuksen itsearviointiin osallistuneista menetelmä oli tuttu vuoden 2010 kokonaisarvioinnissa mukanaolon myötä. Aiemman arviointiprosessin kokemukset olivat herättäneet yleistä luottamusta: prosessi oli toteutettu hyvin perehdyttäen ja strukturoidusti. Se oli ollut tuloksellista ja antanut tietoa vahvuuksista ja kehittämiskohteista.

Ryhmässä toimiminen loi nytkin työhömmehä rohkaisevan ilmapiirin ja tunteen yhdessä oppimisesta. Tietoisuus siitä, että kirjasto on samalla viivalla muun yliopiston kanssa, vahvisti motivaatiota. Erityisen merkitykselliseksi koimme opiskelijoiden osallistumisen ja heidän näkemyksistään saimme uusia ideoita myös yleisesti kirjaston palvelujen kehittämiseen.

Arvioinnin tulokset eivät yllättäneet, mutta ihmettelimme suurimman vahvuuden ja parantamisalueen voimakasta erottumista muista havainnoista. Tiedonhankinnan opetuksen kehittämistyö on saanut uutta lisäarvoa arvioinnista ja voimme nyt tietoisemmin suunnata resursseja niihin kohteisiin, jotka itse asiassa olimme jo aiemmin tunnistanee. Meillä on vahva tunne siitä, että saimme uutta innostusta ja uusia eväitä myös niin sanottuihin ikuisuusprojekteihin, jollaisina opetussuunnitteluun liittyvät asiat helposti arkityössä näyttäytyvät.

Tietoa kirjoittajista

*Mirja Laitinen, tietopalvelupäällikkö
Jyväskylän yliopiston kirjasto
email. mirja.p.laitinen@jyu.fi*

*Eeva Koponen, koulutussuunnittelija
Jyväskylän yliopiston kirjasto
email. eeva.koponen@jyu.fi*